

Aleksandra Grabowska

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

KONKURENCYJNOŚĆ REGIONU A KAPITAŁ SPOŁECZNY

Wprowadzenie

Problematyka regionalna stanowi przedmiot zainteresowań przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych i praktyki gospodarczej. Dotyczy zwłaszcza rozwoju regionalnego, jego czynników, możliwości i ograniczeń wynikających z funkcjonowania regionów w warunkach gospodarki rynkowej. Rozwój regionalny jest przede wszystkim postrzegany jako proces ekonomiczny, polegający na transformacji zewnętrznych i wewnętrznych czynników i zasobów regionalnych w dobra i usługi¹. Istotnym zasobem regionu jest kapitał społeczny, który może w istotny sposób wpływać na jego konkurencyjność zarówno w stopniu lokalnym, jak i ponadlokalnym. Zatem celem opracowania jest próba odniesienia problematyki kapitału społecznego i jego kwantyfikacji do warunków rozwoju konkurencyjności regionu.

1. Konkurencyjność regionu a kapitał społeczny

Termin „region” (ang. „region”, niem. „das Gebiet; die Region; der Landstrich”) wywodzi się z łacińskiego słowa „regio”, „regionie” tłumaczone z jednej strony jako ruch w określonym kierunku, z drugiej jako przestrzeń, a dokładniej kierunki wyznaczające przestrzeń (inaczej okolicę, krainę)². Jednoznaczne określenie regionu nie jest łatwe. Jak pisze J. Heller³, region jest obszarem o ce-

¹ W. Kosiedowski: Teoretyczne problemy rozwoju regionalnego. W: Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym. Problemy teorii i praktyki. TNOiK, Toruń 2001, s. 29.

² A.S. Kornak, A. Rapacz: Zarządzanie turystyką i jej podmiotami w miejscowości i regionie. AE, Wrocław 2001, s. 44.

³ J. Heller: Regionalizacja obszarów wiejskich w Polsce. IERiGŻ, Warszawa 2000, s. 9.

chach na tyle charakterystycznych, iż pozwalają one na wydzielenie go z większego terytorium tak, aby stanowił całość. Na podstawie definicji przytoczonych w literaturze (tabela 1) można wyróżnić podstawowe cechy regionu:

- region jest częścią większego terytorium,
- region ma określoną specjalizację np. produkcyjno-usługową w ramach całego kraju,
- każdy region ma co najmniej jeden ośrodek miejski, stanowiący ważny element kompleksu,
- region musi stanowić obszar przestrzennie zwarty⁴,
- na funkcjonowanie regionu oddziałuje otoczenie bliższe i otoczenie dalsze.

Otoczenie bliższe to lokalna społeczność i podmioty funkcjonujące w regionie, otoczenie dalsze to inne regiony kraju, organizacje i instytucje zagraniczne. Podmioty te wchodzą w różne relacje i interakcje między sobą w regionie i poza regionem⁵.

Ewolucja pojęcia regionu dowodzi, że nie jest on współcześnie postrzegany wyłącznie przez pryzmat funkcji przemysłowej (takie ujęcie regionu zdominowało definicje z lat 50.) czy jako jednostka administracyjna. Obecnie granice regionów wyznaczane są w zależności od przyjętych kryteriów ich podziału (tabela 1).

Tabela 1

Wybrane definicje regionu ekonomicznego*

Autor/dokument prawny	Rok	Definicje
1	2	3
K. Secomski	1956	„Region gospodarczy to określony obszar danego kraju, na którym w wyraźny sposób wykształcił się zespół sił wytwórczych wzajemnie ze sobą powiązanych”.
S. Berezowski	1958	„Region jest to terytorialnie wykształcony kompleks produkcyjny czy zespół różnorodnych i różnych zakładów produkcji przemysłowej, rolniczej itp., wzajemnie między sobą w odpowiedni sposób powiązanych na określonym obszarze”.
H.S. Perloff	1960	„Zespół geograficznie przylegających obszarów, które mają pewne wspólne lub uzupełniające się cechy charakterystyczne albo które są powiązane szeroką międzystrefową (interareal) działalnością lub przepływami”.

⁴ Z. Silski: Elementy ekonomiki i polityki regionalnej. Politechnika Koszalińska, Koszalin 2000, s. 15.

⁵ G. Światowy, J. Lisewska: Internetowe partnerstwo w budowaniu więzi organizacyjnych w regionie. W: Partnerstwo w regionie. Red. J. Karwowski. PTE Szczecin 2004, s. 309.

cd. tabeli 1

1	2	3
A. Fajferek	1966	„Region geograficzno-ekonomiczny stanowi terytorialny kompleks produkcyjno-usługowy wyróżniający się od otaczających go obszarów swoistymi formami zagospodarowania. Region równocześnie jest kategorią historyczną, podlegającą ciągłym zmianom i rozwojowi”.
J. Kramer	1968	„Region gospodarczy jest przestrzennym kompleksem produkcyjno-usługowym o wyraźnie zaznaczającym się – na tle społecznego i terytorialnego podziału pracy- profilu lub specjalizacji”.
Rada Europejska ds. Problemów Regionalizacji	1978	„Terytorium charakteryzujące się historyczną, kulturalną, geograficzną lub ekonomiczną jednorodnością lub też wszystkimi tymi cechami łącznie, dającymi zamieszkałej tam ludności poczucie wspólnoty w realizacji własnych interesów i zamierzeń”.
S. Korenik	1997	„Pewien zespół terenów graniczących ze sobą, wyróżnionych pod względem podobnych kryteriów w stosunku do obszarów przyległych”.
B. Meyer	1999	„Regiony ekonomiczne to obszary zwarte przestrzenie, będące częścią większego – powiązanego z innymi terytorium, spójne wewnętrznie i stanowiące kompleksy o określonym profilu gospodarczym”.
R. Domański	2002	„Obszar w gospodarce przestrzennej podobnie jak w geografii, w którym charakter części składowych i relacji przestrzennych tworzy pewną jednolitą lub spójną całość. Całość ta jest wyodrębniona z większego obszaru za pomocą specyficznych kryteriów i jest jednolita lub spójna tylko w zakresie tych kryteriów”.

* Innym przykładem definicji regionu jest propozycja G. Światowy i J. Lisewskiej: „Region to nie tylko instytucje powstałe w wyniku podziału administracyjnego kraju, ale także ludzie zamieszkujący dany obszar oraz organizacje w nim działające” por. G. Światowy, J. Lisewska: Internetowe partnerstwo..., op. cit., s. 309.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: K. Secomski: Wstęp do teorii rozmieszczenia sił wytwórczych. Warszawa 1956, s. 71; S. Berezowski: Region łódzki I jego rola w gospodarce Polski. „Łódzkie Czasopismo Gospodarcze” 1958, nr 1, s. 10; H.S. Perloff: Regions, Resources and Economic Growth. Baltimore 1960, s. 4; A. Fajferek: Region ekonomiczny i metody analizy regionalnej. PWE, Warszawa 1966, s. 11; J. Kramer: Podstawy planowania handlu w regionach gospodarczych. PWE, Warszawa 1968, s. 14; Deklaracja Rady Europejskiej ds. Problemów Regionalizacji. Bordeaux 1978; S. Korenik: Region depresji oraz metody jego restrukturyzacji. W: Gospodarka lokalna w teorii i praktyce. Akademia Ekonomiczna, Wrocław, AE 1997, s. 232; B. Meyer: Gospodarka przestrzena. Mechanizmy rozwoju, teorie i systemy. PTO, Szczecin 1999, s. 115; R. Domański: Gospodarka przestrzena. PWN Warszawa 2002, s. 109.

Zwykle dla celów analitycznych region identyfikuje się z obszarem wydzielonym zgodnie z podziałem terytorialnym państwa. Natomiast dla celów polityki regionalnej, oprócz uwzględniania kryterium związanego z podziałem administracyjnym, przyjmuje się, że jest to terytorium wyróżniające się określonymi cechami funkcjonalnymi i charakteryzującymi jego rozwój.

Immanentną cechą regionu jest jego rozwój. W literaturze rozwój regionalny jest określany na wiele sposobów. Można go rozpatrywać pod względem politycznym, ekonomicznym, kulturowym, technologicznym czy środowiskowym. Rozwój lokalny rozumie się za J. Paryskiem jako „[...] prowadzenie działań na rzecz rozwoju gospodarczego i społecznego danej jednostki terytorialnej (miasta, gminy) z wykorzystaniem jej zasobów, uwzględnieniem potrzeb mieszkańców oraz przy ich udziale w podejmowanych działaniach”⁶. Podobnie definiuje rozwój lokalny R. Broł traktując go jako: „[...] zharmonizowane systematyczne działanie społeczności lokalnej, władzy lokalnej oraz pozostałych podmiotów funkcjonujących w gminie zmierzające do kreowania nowych i poprawy istniejących walorów użytkowych gminy, tworzenia korzystnych warunków dla lokalnej gospodarki oraz zapewnienia ładu przestrzennego i ekologicznego”⁷. Jak wynika z definicji, rozwój lokalny to przede wszystkim działanie różnych podmiotów zlokalizowanych na tym samym terenie. Rozwój lokalny można również rozumieć już jako wynik działań tych podmiotów. Taką propozycję rozwoju lokalnego przedstawiają M. Kozak, A. Pyszkowski, R. Szewczyk jako „[...] wzrost potencjału gospodarczego regionów oraz trwałą poprawę ich konkurencyjności i poziomu życia mieszkańców przyczyniającą się do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju”⁸.

Miarą rozwoju regionu może być jego potencjał intelektualny, potencjał gospodarczy, poziom rozwoju usług, skala wprowadzanych innowacji w procesach gospodarczych i administracyjnych, poziom życia lokalnej społeczności, a także inne czynniki stanowiące o jakości życia, możliwości prowadzenia działalności gospodarczej i skuteczności podejmowanych przedsięwzięć. Tradycyjnie rozwój regionalny w ujęciu ekonomicznym interpretuje się jako wzrost produktu regionalnego i dochodów pieniężnych. Przyjmuje się także, że miarą

⁶ J. Parysek: Rola samorządu terytorialnego w rozwoju lokalnym. W: *Rozwój lokalny: zagospodarowanie przestrzenne i nisze atrakcyjności gospodarczej*. Red. J. Parysek. PWN, Warszawa 1995, s. 37.

⁷ R. Broł: *Rozwój lokalny – nowa logika rozwoju gospodarczego*. W: *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*. AE, Wrocław 1998, s. 11.

⁸ M. Kozak, A. Pyszkowski, R. Szewczyk: *Słownik rozwoju regionalnego*. PARR Warszawa 2001, s. 44.

rozwoju regionalnego jest stopień jego zdolności do korzystnego współzawodnictwa (konkurencyjności) w sferze gospodarczej i społecznej z regionami europejskimi. Najważniejszą przesłanką procesów rozwoju regionalnego jest wzrost konkurencyjności tych obszarów na rynku krajowym i międzynarodowym.

Pojęcie konkurencyjności jest różnie definiowane w literaturze przedmiotu (tabela 2). M.E. Porter⁹ tłumaczy konkurencyjność jako wydajność (productivity). Takie podejście nie wyjaśnia jednak, które czynniki i jak wpływają na rozwój konkurencyjności. Świadomy ograniczeń tak sformułowanej definicji autor proponuje listę czynników, które warunkują konkurencyjność jednostki (także regionu). Za M.E. Porterem można do nich zaliczyć uwarunkowania popytowe, sieć powiązanych i współpracujących ze sobą przedsiębiorstw, które funkcjonują w regionie; strategię danego regionu.

Z kolei G. Hamel i C.K. Prahalad¹⁰ twierdzą, że konkurencyjność jest uwarunkowana trzema czynnikami:

- 1) relatywną pozycją rynkową,
- 2) zdolnością do konkurencji np. poprzez strategię cenową,
- 3) rdzeniem konkurencyjności regionu (co jest głównym atrybutem atrakcyjności regionu)¹¹.

M. Piotrowska-Trybull podkreśla, że uwarunkowaniem konkurencyjności regionu jest sprzyjający klimat dla rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności. Umożliwia on przedsiębiorstwom „[...] osiągnięcie wysokiej efektywności ekonomicznej oraz oddziałuje na włączenie istniejących zasobów pracy w procesy gospodarowania, dzięki czemu podnosi się poziom i jakość życia w regionie”¹².

Tabela 2

Wybrane definicje konkurencyjności regionu

Autor/dokument	Rok	Definicje
1	2	3
B. Winiarski	1999	„Konkurencyjność regionów oznacza ich zdolność do osiągnięcia sukcesów we współzawodnictwie gospodarczym

⁹ M.E. Porter: *The Competitive Advantage of Nations*. MacMillan Press Ltd., Londyn 1990, s. 3.

¹⁰ G. Hamel, C.K. Prahalad: *The Core Competence of the Corporation*. „Harvard Business Review” 1990, Vol. 68, s. 79-91.

¹¹ M. Gorynia: *Competitiveness of Firms from Ziemia Lubuska and Poland’s Accession to the European Union*. „Journal for East European Management Studies” 2005, Vol. 10, s. 195-196.

¹² M. Piotrowska-Trybull: *Istota i czynniki konkurencyjności regionu*. W: *Konkurencyjność regionów w okresie przechodzenia do gospodarki rynkowej. Międzynarodowa analiza porównawcza: Białoruś, Litwa, Łotwa i Polska*. Red. W. Kosiedowski. UMK, Toruń 2004, s. 23.

cd. tabeli 2

1	2	3
W. Kosiedowski, A. Potoczek	2001	„Konkurencyjność jednostek terytorialno-administracyjnych kształtuje się pod wpływem nowych relacji między kapitałem a przestrzennymi układami gospodarczymi”.
A. Klasik, F. Kuźnik	2001	„Konkurencyjność regionu oznacza jego przewagę lub dystans w stosunku do innych regionów tworzących wspólnie grupę strategiczną z punktu widzenia wyróżnionych rodzajów działalności strategicznej [...]. Konkurencyjność regionów jest ich trwałą zdolnością umożliwiającą sprostanie w różnych układach konkurencyjnych innym regionom będącym ich konkurentami. Jest ona coraz częściej rezultatem świadomie podjętej i prowadzonej strategii konkurowania z innymi regionami, nawet jeśli jest to rywalizacja niejawna i pośrednia [...]. Celowe i uzasadnione jest więc skupienie uwagi na zbiorze regionów nie tyle porównawalnych ze sobą, ile świadomie pośrednio lub bezpośrednio rywalizujących ze sobą [...]. Konkurowanie obejmuje grupy regionów pokrewnych pod względem wielkości i rangi, profilu i pozycji, odległości i sąsiedztwa”.
W. Dziemianowicz	2008	„Konkurencja między regionami i gminami rozgrywa się o cztery zasadnicze czynniki rozwojowe, czyli o mieszkańców, inwestorów [przedsiębiorców], turystów i środki publiczne”.
T. Czyż	2009	„Konkurencyjność regionu to zdolność przystosowania się regionu do zmieniających się wyzwań i zadań gospodarczych, społecznych i środowiskowych i zdolność tworzenia nowych warunków [możliwości] rozwoju, które pozwalają utrzymać i wzmocnić pozycję regionu w układzie krajowym i międzynarodowym”.

Źródło: B. Winiarski: Konkurencyjność, kryterium czy kierunek strategii i cel pośredni polityki regionalnej. W: Konkurencyjność regionów. Red. M. Klamut. AE, Wrocław 1999, s. 9; W. Kosiedowski, A. Potoczek: Strategia rozwoju jako instrument podnoszenia konkurencyjności lokalnych jednostek terytorialnych. W: Strategie i polityka rozwoju lokalnego (na przykładzie Polski Północno-Wschodniej). Red. W. Kosiedowski. Wszechnica Mazurska, Olecko 2001, s. 9; A. Klasik, F. Kuźnik: Konkurencyjny rozwój regionów w Europie. W: Konkurencyjność miast i regionów. Red. Z. Szymła. AE, Kraków 2001, s. 29; W. Dziemianowicz: Konkurencyjność gmin w świetle relacji władze lokalne – inwestorzy zagraniczni. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2008, s. 29; T. Czyż: Konkurencyjność regionu wielkopolskiego w aspekcie gospodarki opartej na wiedzy. W: Charakter regionalny województwa wielkopolskiego. Red. T. Czyż. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2009, s. 78; W.M. Gaczek, Z. Rykiel: Konkurencyjność regionów i ich adaptacyjność. W: Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2000, s. 113-128.

Z kolei A. Klasik traktuje konkurencyjność regionu jako wypadkową czterech czynników:

1) atrakcyjności oferty usługowej kierowanej do obecnych i potencjalnych mieszkańców, inwestorów i odwiedzających region (takich jak infrastruktura materialna, instytucjonalna i intelektualna regionu),

2) atutów, czyli silnych stron regionu (takich jak system edukacyjny, struktura gospodarcza, infrastruktura),

3) siły eksportowej, którą tworzą produkty będące marką i wizytówką regionu,

4) produktywności, czyli relacji między potencjałami, którymi dysponuje region, a sektorami ekonomicznymi wykorzystującymi te potencjały¹³.

Coraz częściej podkreśla się w literaturze, że potencjałem stymulującym rozwój regionalny i zapewniającym regionom pozycję konkurencyjną jest kapitał społeczny. Zatem wielu autorów podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, jaką rolę pełni w rozwoju regionu kapitał społeczny i jakie są jego związki ze wzrostem jego konkurencyjności?

Jako koncepcja kapitał społeczny był oryginalnie używany przez ekonomistów, polityków czy socjologów w celu zademonstrowania ważności relacji między odpowiedzialnymi i rozwijającymi się jednostkami w społeczeństwie. Korzeni określenia „kapitału społecznego” należy poszukiwać w XIX i XX wieku w teoriach E. Durkheima i K. Marxa¹⁴. Formalnie pojęcie kapitału społecznego (social capital) zaczęło pojawiać się w latach 60.¹⁵ XX wieku.

Ze względu na specyfikę i różnorodność uwarunkowań kształtujących kapitał społeczny jego jednoznaczne zdefiniowanie nie jest łatwe. Literatura przedmiotu dostarcza szerokiego spektrum samych interpretacji omawianego pojęcia. W 1986 roku P. Bourdieu zdefiniował kapitał społeczny jako „Zbiór rzeczywistych i potencjalnych zasobów, jakie związane są z posiadaniem trwałej sieci mniej lub bardziej zinstytucjonalizowanych związków wspartych na wza-

¹³ A. Klasik: Strategie regionalne. Formułowanie i wprowadzanie w życie. AE, Katowice 2002, s. 22-23.

¹⁴ E. Durkheim: The Division of Labor in Society. Macmillan, New York 1933; M.C. Carroll, J.R. Stanfield: Social Capital, Karl Polanyi and American Social and Institutional Economics. „Journal of Economic” 2003, Vol. 37, s. 397.

¹⁵ Według R. Putnama, pojęcie „kapitału społecznego” po raz pierwszy zostało użyte nieformalnie przez L.J. Hanifana w 1916 roku. Był on reformatorem i kierownikiem szkół wiejskich w Wirginii Zachodniej. Pojęcia „kapitału społecznego” użył w celu podkreślenia istoty zaangażowania wspólnotowego dla sukcesu szkół. Oficjalnie pojęcie to zostało użyte po raz pierwszy w 1961 roku przez Jane Jacobs: The Health and Life of Great American Cities. Random House, Nowy York 1961, s. 138.

jemnej znajomości i uznaniu”¹⁶. W literaturze przedmiotu bardzo często przywołuje się także definicję J. Colemana: „Kapitał społeczny odnosi się tu do takich cech organizacji społeczeństwa, jak zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa ułatwiając skoordynowane działania. Tak jak i inne postaci kapitału, kapitał społeczny jest produktywny, umożliwia bowiem osiągnięcie pewnych celów, których nie dałoby się osiągnąć, gdyby go zabrakło [...]. Na przykład grupa, której członkowie wykazują, że są godni zaufania i ufają innym będzie w stanie osiągnąć znacznie więcej niż porównywalna grupa, w której brak jest zaufania [...]. Spontaniczna współpraca jest łatwiejsza dzięki społecznemu kapitałowi”¹⁷. Poszukując odpowiedzi na pytanie czym jest kapitał społeczny w odniesieniu do regionów można posłużyć się definicjami F. Fukuyamy „Kapitał społeczny jest uprzedmiotowioną, nieformalną normą, która promuje kooperację między dwoma jednostkami lub większą ich liczbą [...]. Kapitał społeczny jest istotny dla efektywnego funkcjonowania nowoczesnej gospodarki i jest warunkiem sine qua non stabilnej demokracji liberalnej”¹⁸ i M. Acquaaaha: „[...] kapitał społeczny jest aktualnym i potencjalnym źródłem powstającym w sieci powiązań między aktorami, który jest wprowadzony i używany przez nich w działaniu”¹⁹.

Przedstawione interpretacje pojęcia „kapitału społecznego” nie wyczerpują listy definicji podawanych w literaturze przedmiotu. Jednak ze względu na złożoność zagadnienia najbliższa podjętej problematyce wydaje się definicja R. Putnama²⁰. Według niego kapitał społeczny jest czynnikiem wpływającym w szczególności na rozwój regionów, budowę wizerunku i wzrost ich konkurencyjności. Swoje stanowisko autor zweryfikował na podstawie przykładu regionów Północnych Włoch. Charakterystyczny dla nich wysoki stopień zaufania doprowadził do nawiązania partnerstwa publiczno-prywatnego, którego aktywne działania zaowocowały wzrostem konkurencyjności regionów tej części Włoch²¹.

¹⁶ P. Bourdieu: The Forms of Capital. In: Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Ed. by J.G. Richardson. Greenwood Press, New York 1986, s. 249.

¹⁷ R. Putnam: Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech. Wydawnictwo Znak, Kraków 1995, s. 258.

¹⁸ F. Fukuyama: Social Capital, Civil Society And Development. „Third World Quarterly” 2001, No. 1, s. 7-20.

¹⁹ M. Acquaaah: Social Capital to Benefits, Potential Costs and Prospects. „ESR Review” 2008, Vol. 10, s. 12.

²⁰ R. Putnam: Op. cit., s. 258.

²¹ Idem: The Prosperous Community: Social Capital and Public Life. „The American Prospect” 1993, Vol. 4, No. 13. na <http://xroads.virginia.edu>

W refleksji nad rolą kapitału społecznego w rozwoju regionów pojawia się pytanie dotyczące kwantyfikacji. W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele propozycji pomiaru kapitału społecznego w odniesieniu do regionów (tabela 3). Jednak należy podkreślić, że proponowane wskaźniki są jedynie próbą uchwycenia relacji i sieci składających się na kapitał społeczny w regionie. Trudność w analizie pomiaru kapitału społecznego wynika z jego wielowymiarowości zawierającej różne poziomy powiązań między jednostkami.

Tabela 3

Wskaźniki wykorzystywane w pomiarze kapitału społecznego regionu

Autor	Wskaźniki
1	2
Ch. Grootaert	<ul style="list-style-type: none"> – powiązania/relacje poziome, – polityka i społeczeństwo obywatelskie, – integracja społeczna, – władza i aspekty prawne
W. Stone	<p>bezpośrednie (proximal):</p> <ul style="list-style-type: none"> – istnienie sieci, zaufanie, normy, – wzajemność oddziaływań, – aktywność obywatelska. <p>pośrednie (distal):</p> <ul style="list-style-type: none"> – średnia długość życia mieszkańców, – współczynnik popełnianych samobójstw, – ilość zająć w ciężę nieletnich, – przestępczość, – ilość uczących się w szkołach wyższych, – wskaźnik dotyczący zatrudnienia, – wskaźnik zawierania i rozpadu małżeństw, – podejmowanie nowych przedsięwzięć biznesowych, – dochody gospodarstw domowych, – PKB per capita
P. Bullen, J. Onyx	<ul style="list-style-type: none"> – uczestnictwo w sieciach, – zaufanie, – wzajemność oddziaływań, – budowanie społeczeństwa obywatelskiego, – wspólnie podzielane normy, – poczucie wspólnoty
Z. Przygodzki	<ul style="list-style-type: none"> – poziom zaufania do władz publicznych, do innych członków, – kompetencje i znaczenie władz i innych organizacji w kreowaniu życia społeczno-gospodarczego regionu, – stopień zaangażowania obywateli w działalność organizacji pozarządowych, – trendy w głosowaniach w wyborach władz publicznych, – ilość czasu poświęconego działalności w celach społecznych, – poziom praworządności wszystkich aktorów sceny lokalnej

cd. tabeli 3

1	2
W. Dziemianowicz, J. Łakomska, A. Górską, M. Pawluczyk	<ul style="list-style-type: none"> – frekwencja wyborcza, – obecność prasy lokalnej w administracji samorządowej, – liczba przestępstw, – wskaźnik dobrowolnej przynależności do organizacji, – liczba organizacji pozarządowych na 1 mieszkańca, – liczba wolontariuszy WOŚP na 1000 mieszkańców, – liczba honorowych krwiodawców na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie na podstawie Ch. Grootaert: Social Capital: The Missing Link? The World Bank Social Development Family Environmentally and Socially Sustainable Development Network Social Capital Initiative. Working Paper No. 3, April 1998, s. 10; W. Stone: Measuring Social Capital. Towards a Theoretically Informed Measurement Framework for Researching Social Capital in Family and Community Life. Research Paper, No. 24, February 2001, s. 5; P. Bullen, J. Onyx: Measuring Social Capital in Fire Communities in NSW. A Practitioners Guide, January 1998, s. 88-92; Z. Przygodzki: Znaczenie kapitału społecznego w rozwoju. W: Wiedza, innowacyjność, przedsiębiorczość a rozwój regionów. Red. A. Jewtuchowicz. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004, s. 106; W. Dziemianowicz, J. Łakomska, A. Górską, M. Pawluczyk: Trendy rozwojowe regionów. GEOPROFIT, Warszawa 2009.

Podsumowanie

Kapitał społeczny jest współcześnie postrzegany jako ważny zasób endogeny wpływający na rozwój i wzrost konkurencyjności regionu. Coraz częściej zauważa się, że wpływa on na tworzenie od podstaw potencjału nawet w regionach pozbawionych np. walorów naturalnych. Podstawą rozwoju regionu staje się wówczas pomysł i współpraca różnych podmiotów lokalnych. W związku z tym ważne jest badanie kapitału społecznego z punktu widzenia wykorzystania jako zasobu w zarządzaniu rozwojem lokalnym. Konieczne jest zatem prowadzenie badań, które przyczynią się do wypracowania skutecznej metody jego pomiaru.

REGION'S COMPETITIVENESS AND SOCIAL CAPITAL

Summary

Regional development is understood as economic process which aim is to transform external and internal factors and regional resources. Social capital is one of the most important resources, because it can influence on the region's competitiveness on the local and regional level. The article presents only some chosen aspects concerned with social capital in region's competitiveness and its indexes.